

УДК 334.7:330.34:338

JEL Classification O16

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3\(97\)-95-101](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-95-101)

Alona Goloborodko¹

State University of Telecommunications, Kyiv, Ukraine

Integrative Development of Enterprises: Essence and Management

Abstract. The rapid development of innovative technologies to ensure the efficiency of economic activity requires enterprises to implement proactive organizational and economic management mechanisms. These mechanisms can be built based on competition or mutually beneficial partnerships. The article aims to reveal the essence and conceptual foundations of the integrative development of the enterprise. The author examines the essence of the integrative development of the enterprise based on the analysis of the concepts of integration and development. It was revealed that the integrative development of the enterprise combines the concepts of innovative transformations of flow business processes and traditional approaches to enterprise management. Integrative development combines into the management system the actual time of introducing new technologies (relevance of innovations), qualitative and quantitative characteristics of the market environment and resources and processes at the enterprise, and the readiness to implement innovative solutions. A conceptual model of integrative development of the enterprise was proposed. The model of integrative development of the enterprise based on the formation of sustainable partnerships has a strategic orientation and provides promising opportunities for the proactive implementation of innovative management methods. Integrative development of the enterprise in modern conditions of globalization and digitization of business processes involves forming and implementing a balanced strategy of effective proactive activity. This strategy can be implemented in two ways: (1) based on the creation of an effective organizational and economic management system and the formation of advantages, resources and competencies during competition; (2) by creating partnerships and alliances to achieve the necessary competitive advantages and access to additional resources, technologies and markets.

Keywords: integration, economic integration, integrative development, management, enterprise.

Suggested Citation

Goloborodko, A. (2022). Integrative Development of Enterprises: Essence and Management. *Oblik i finansi*, 3(97), 95-101. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3\(97\)-95-101](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-3(97)-95-101)

Альона Голобородько

Державний університет телекомунікацій, м. Київ, Україна

Інтегративний розвиток підприємств: сутність та управління

Анотація. Стрімкий розвиток інноваційних технологій для забезпечення ефективності господарської діяльності вимагає від підприємств впровадження проактивних організаційно-економічних механізмів управління. Ці механізми можуть бути побудовані або на засадах конкурентної боротьби, або на засадах взаємовигідного партнерства. Мета статті – розкрити сутність, концептуальні засади та представити модель управління інтегративним розвитком підприємства. Автор досліджує сутність інтегративного розвитку підприємства на основі аналізу понять інтеграція і розвиток. Виявлено, що інтегративний розвиток підприємства об'єднує концепції інноваційних трансформацій потокових бізнес-процесів та традиційні підходи до управління підприємством. Інтегративний розвиток поєднує у систему управління актуальний час впровадження нових технологій (актуальність інновацій), якісно-кількісні ознаки ринкового середовища та ресурси і процеси на підприємстві, а також готовність спроваджувати інноваційні рішення. Запропоновано концептуальну модель інтегративного розвитку підприємства. Модель інтегративного розвитку підприємства на засадах формування стійких партнерств має стратегічну спрямованість і надає перспективні можливості проактивного впровадження інноваційних методів управління. Інтегративний розвиток підприємства в сучасних умовах глобалізації і цифровізації бізнес-процесів передбачає формування і реалізацію виваженої стратегії ефективної проактивної діяльності. Дана стратегія може бути реалізована двома шляхами: (1) на засадах створення ефективної організаційно-економічної системи управління і формування переваг, ресурсів та

¹ Alona Goloborodko, State University of Telecommunications, Kyiv, Ukraine.

ORCID 0000-0001-5416-0526

E-mail: alona.goloborodko.decor@gmail.com (Corresponding author)

компетенцій при конкурентній боротьбі; (2) створення партнерств та об'єднань для досягнення необхідних конкурентних переваг і доступу до додаткових ресурсів, технологій і ринків.

Ключові слова: інтеграція, економічна інтеграція, інтегративний розвиток, управління, підприємство.

Постановка проблем. Глобалізація сприяла підвищенню конкуренції у всій системі економічної діяльності. Активний розвиток інновацій і технологій для забезпечення ефективності діяльності вимагає від підприємств проактивних організаційно-економічних механізмів управління. Ці механізми можуть бути побудовані або на засадах конкурентної боротьби, або на засадах взаємовигідного партнерства. Формування стійких об'єднань забезпечує отримання додаткових конкурентних переваг при оптимізації наявних потенціалів ресурсів і витрат. Така конкурентна стратегія може бути реалізована шляхом інтегративного розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сутності інтеграції та розвитку відображена у роботах закордонних дослідників початку попереднього століття, а саме: Р. Шмеда, Х. Кельзена, Д. Шиндлера, Дж. Вайнера, Д. Рікардо, Р. Ліпсей, Дж. Мід, Ф. Гереса, Б. Баласса, А. Сміта, А. Етціоні, Л. Кохан, П. Робсона, А. Маршала, В. Репке, А. Мюллер-Армака, А. Предоль, М. Алле, М. Хейлперін, Т. Сцитовські, Д. Дрейка. Дослідженням доцільності інтеграції та економічного розвитку присвячені наукові праці таких вчених як О.В. Гаврилюк, А.П. Румянцева, А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, В.С. Будкін, З.О. Луцишин, Н. Д. Маслій. Проте, питання управління інтегративним розвитком і досі залишається відкритим і заслуговує особливої уваги дослідників.

Мета статті – розкрити сутність, концептуальні засади та представити модель управління інтегративним розвитком підприємства.

Методологія дослідження. Інформаційним базисом дослідження слугували наукові роботи провідних вітчизняних та закордонних вчених з теорії управління та інтеграцій класичної школи економіки, а також принципи сталого розвитку економічних процесів. Автором використано загальнонаукові методи пізнання, узагальнення, системного аналізу та синтезу.

Виклад основних результатів. Сучасні соціальні та економічні проблеми в усьому світі мають глобальний характер. Зусилля, спрямовані на створення узгоджених та адаптивних механізмів, які можуть бути уніфікованими відповідно до виду діяльності та специфіки ринку спрямовані на трансформацію традиційних підходів до управління діяльністю. Інтегративний розвиток діяльності підприємств передбачає створення системи управління для досягнення ефективного сталого розвитку.

Спробуємо розкрити сутність інтегративного розвитку підприємства, акцентуючи увагу на двох складових: інтеграції та розвитку.

В перекладі з латинської термін «інтеграція» походить від слів *integration* – відновлення, поновлення та *integer* – цілий [23; 13].

У словнику Оксфордського університету та енциклопедії сучасної України зазначено, що

інтеграція – це об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, а також поєднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес взаємозближення і взаємодії окремих структур для сумісного функціонування [23; 13, с. 675].

Поняття інтеграції введено у 20-30-х рр. ХХ ст. німецькими та шведськими вченими Р. Шмедом, Х. Кельзеном, Д. Шиндлером. На їх думку, інтеграція – це об'єднання людей, держав в певну соціально-політичну спільність [26]. Термін інтеграції спочатку стосувався організації політико-правових об'єднань.

У 40-х роках ХХ ст. поняття інтеграції почали розглядати, як економічну категорію. Американський вчений Дж. Вайнер, опираючись на вимірювання кількісного ефекту через збільшення добробуту країни, що інтегрується на основі принципу порівняльних переваг Д. Рікардо [15] висунув концепцію митного союзу [20]. Дж. Вайнер ввів поняття «потокостворюючого» і «потоківідвертаючого» ефектів від інтеграції, дослідив позитивні та негативні наслідки інтеграції. Даний концептуальний напрям позиціонував вплив поточкових процесів на добробут населення та рівень задоволення попиту споживачів досліджували; його досліджували Р. Ліпсей, Дж. Мід та Ф. Герес, Б. Баласса, А. Сміт [9; 11; 5; 2; 19].

В цей час інтеграцію економічної діяльності розглядають через становлення міжнародних взаємовідносин у сфері торгівлі. Так, німецький економіст В. Репке під інтеграцією розуміє «таке положення речей, при якому можливі торговельні відносини між різними національними господарствами» [17].

За термінологією А. Етціоні, поняття «співтовариство» та «інтеграція» виступають суб'єктом і предикатом. При цьому співтовариство постає як «своєрідна спільність чи система, якій притаманні самодостатні інтеграційні механізми». Інтеграція – це певна «здатність системи підтримувати себе саму в результаті дії та впливу як внутрішніх, так і зовнішніх змін» [4, с. 329, 330]. На думку А. Етціоні, інтеграція включає такі складові: ефективний контроль за використанням примусових заходів впливу, єдиний центр, відповідальний за прийняття та виконання рішень, і домінуючий центр політичної єдності основної маси політично активного населення [4, с. 329].

Л. Кохане та П. Робсон розглядали інтеграцію з позиції мотиваційної функції управління до створення об'єднань на засадах сформованої теорії домінуючих неекономічних чинників [8; 16].

У подальшому при створенні інтеграцій постали функції планування та прогнозування управління діяльністю через формування та досягнення цілей партнерства (забезпечення зростання виробництва, зайнятості, суспільної стабільності та безпеки). В умовах ресурсних обмежень був визначений позитивний ефект від інтеграції за рахунок

узгодженості цілей і задач організації сумісної діяльності.

Ліберали в особі А. Маршала розглядали економічну інтеграцію як процес, що базується на статичних порівняльних перевагах. Вчений підтримував структурну економічну інтеграцію [10].

Економісти неоліберального (ринково-інституціонального) напрямку розуміли під інтеграцією створення єдиного ринкового простору на території кількох держав, де забезпечується свобода ринкових сил. Представники цього напрямку також вперше розглянули інтеграцію як процес (реалізація заходів по усуненню дискримінації між господарюючими суб'єктами країн, що інтегруються), і як стану (відсутність дискримінації в межах інтеграційного простору) [2].

Неоліберали розкривали контроль та регулювання в управлінні інтеграцією. А. Мюллер-Армак, А. Предоль та інші говорили про мінімізацію державного регулювання інтеграційних процесів і віддавали перевагу законам ринкової конкуренції [12; 14].

Інші представники ринково-інституціонального напрямку економічної думки М. Алле, М. Хейлперін, Т. Сцитовські формують своє бачення ефективного управління інтеграцією на засадах оптимізації механізмів державного регулювання у ринкові відносини [1; 6; 18].

О.В. Гаврилюк, А.П. Румянцев під інтеграцією розуміють «процес зближення, переплетіння, взаємодоповнення національних господарств» [22, с. 8]. А.С., Філіпенко О.І. Рогач, В.С. Будкін представляють інтеграцію, як «об'єктивний процес розвитку стійких економічних зв'язків і поділу праці національних господарств, що близькі за економічним рівнем» [27, с. 31]. З.О. Луцишин трактує економічну інтеграцію, як «об'єднання ринків, торгових відносин, підприємницької діяльності окремих секторів в одне ціле у відношенні до зовнішнього світу; процес зближення і зрощення декількох національних господарств у регіональну економічну систему, який забезпечується подальшою концентрацією й переплетенням капіталів, проведенням державами, котрі інтегруються, узгодженої зовнішньої й внутрішньої політики» [24, с. 30].

Н.Д. Маслій розкриває процеси інтеграції підприємства за допомогою дослідження методологічних підходів та виокремлення особливих характеристик категорій, які взаємодіють доповнюють одна одну та в цілому дозволяють отримати всебічно якісне уявлення досліджуваного об'єкта [25].

На основі проведеного аналізу вважаємо, що економічна інтеграція – це об'єднання у єдину систему учасників економічної діяльності для досягнення спільної мети, вирішення поставлених завдань. Ефективна економічна інтеграція обумовлена тенденціями розвитку. Отже, для розуміння сутності інтегративного розвитку підприємства доцільно також дослідити поняття розвитку.

Поняття розвитку почало широко використовуватися в науковому обігу із середини ХХ ст. Спочатку під розвитком розуміли ідею виживання та пристосування в умовах обмеженості ресурсів і соціальних конфліктів. У 20–70-х роках ХХ ст. вчені дійшли висновку про циклічність розвитку і виділення стадій розвитку у часі, яке запропонував М.Д. Кондратьєв. В цей час у науковій і спеціальній літературі розвиток розглядався як найважливіший критерій прогресу, внаслідок розширення і підвищення якісних вимог споживачів. Під економічним розвитком доцільно розуміти – процес якісно-кількісних трансформацій економічної системи, заснованих на методологічних основах ефективної та проактивної діяльності.

В умовах криз і невизначеностей економічної діяльності переважна частина науковців та практиків у світі намагаються знайти ефективну адаптивну стратегію управління, яка заснована на ґрунтовному аналізі і врахуванні особливостей розвитку у попередніх періодах, реалій сьогодення та екстраполяції їх у майбутнє. Модель інтегративного розвитку має носити стратегічну спрямованість і давати можливість проактивного впровадження інноваційних методів управління. Систематизоване поєднання багатовекторних аспектів діяльності стало центром інтегративного розвитку.

Сучасне соціально-економічне середовище зосереджено на використанні цифрових технологій, які впливають на зростання важливості інформаційних ресурсів. Складність управління економічними процесами на підприємствах при значних коливаннях потоків інформаційних ресурсів полягає у зниженні системи контролю і регулювання досягнення запланованих результатів досягнення ефективності діяльності і сталого розвитку. Збалансоване інтегрування різних процесів у фокусі системного проектування з декомпозицією управління потоками і їх окремими ланками спрямоване на здобуття додаткових конкурентних переваг. На підприємстві інтегративний розвиток передбачає узгодженість управління впровадженням інноваційних технологій і компетентностей інтелектуального потенціалу. Інтегративний розвиток будується на детальному вивченні діяльності передніх періодах, враховує всі помилки і переваги управління для моделювання перспективних сценаріїв. Високий рівень конкуренції у всіх сферах економічної діяльності, для розширення ринкового середовища та отримання доступу до нових компетентностей і ресурсів, спонукає підприємства до розробки компромісних стратегій інтегративного розвитку між учасниками ринку.

Інтегративний розвиток підприємства об'єднує концепції інноваційних трансформацій поточкових бізнес-процесів та традиційні підходи до управління підприємством.

У іноземній практиці і науковій літературі інтеграційний розвиток заснований на управлінні інтелектуальним потенціалом підприємства, за допомогою засобів фасилітації для вирішення

ключових задач і проблем. Інтеграція ресурсного потенціалу мобілізує та адаптує контекстно-специфічні підходи до ментально-культурного середовища та наявного творчого інтелекту. При цьому увага управління зосереджується на мультидисциплінарному підході партнерства, вивчення внутрішнього та зовнішнього досвіду для отримання і реалізації інноваційних рішень. Поєднання механізмів та інструментів бізнес-аналізу з інтуїтивним конструктивним мисленням надає нові переваги, симулює до відтворення, обґрунтування та реалізації відповідних рішень. Інтегративний розвиток підприємства направлений на концептуальне проектування ефективної реалізації системи управління ресурсами, структурою та потоковими процесами.

Інтегративний розвиток (*Integrative Development*) започаткований дослідженнями доктора Девіда Дрейка [21]. В основу його дослідження покладена диференціальна аналітика ефективності проектів. Спочатку інтегративний розвиток розглядався як інтеграція організаційного розвитку, навчання та коучингу, але з часом став цілісним підходом.

Вивчення особливостей становлення інтегративного розвитку підприємства дозволило виділити його властивості, як окремого підходу.

По-перше, інтегративний розвиток зосереджено на можливості виокремлення головних задач розвитку діяльності підприємства і концентрації на реальних ключових проблемах та процесах в рамках всієї системи функціонування. Інтегративний розвиток дозволяє виявити реляційну та випадкову динаміку системи управління, а також побудувати адаптивну результативну модель сталого розвитку.

По-друге, інтегративний розвиток не базується на екстраполяції лінійної моделі залежності часу і одноманітності факторів впливу на ефективність діяльності підприємства. Інтегративний розвиток підприємства зосереджений на розвитку ресурсів, компетентностей і процесів сучасності та направлений на набуття додаткових конкурентних переваг відповідно поставленим цілям діяльності і попиту ринку.

По-третє, синхронність внесення корегувань і стратегічних змін у систему управління підприємством відповідно умов споживчого ринкового попиту. При цьому концепція інтегративного розвитку ґрунтується на отриманні синергетичного ефекту від синхронної співпраці споживачів і виробників та інших учасників діяльності за рахунок акумулювання інтелектуального ресурсу для вирішення поставлених задач. Тобто інтеграційний розвиток поєднує інформаційно-маркетингові дослідження вимог ринку і трансформацію ресурсного потенціалу у процеси діяльності підприємства.

По-четверте, інтегративний розвиток поєднує у систему управління актуальний час впровадження нових технологій (актуальність інновацій), якісно-кількісні ознаки ринкового середовища та ресурси і

процеси на підприємстві, а також готовність спрощувати інноваційні рішення. Слід зазначити, що готовність впроваджувати інноваційні технології і рішення, трансформувати ресурси і потокові процеси діяльності особливо важлива у системі управління. Управління будь-якими змінами потребує формування сприятливого простору, заснованого на кооперації та партнерстві. Такими коопераціями можуть бути краудсорсингові та крудфандингові платформи для встановлення зв'язків між підприємствами і споживачами, або створення партнерств для отримання необхідних ресурсів і досягнення додаткових конкурентних переваг.

На рис. 1 представлено модель інтеграційного розвитку діяльності підприємств.

Інтегративний розвиток підприємства реалізується на засадах інтегративного моделювання забезпечення ресурсами для формування ефективних безперебійних поточкових процесів. При цьому кожен потік діяльності має засновуватись на програмах розвитку і механізмах їх реалізації. Так, у світовій практиці, ефективна діяльність досягається шляхом створення сприятливих умов для реалізації інноваційних, гнучких та інтегрованих сталих програм розвитку [3].

Сучасна економічна діяльність формується під впливом наукової революції на основі редукціоністських, позачасових, універсальних принципів та моделей. На практиці економічна діяльність розпадається на дезінтеграційні спеціальні сфери, які набувають ознак функціональної складності та різноманітності [7].

Більшість підходів до управління діяльністю передбачає стандартне управління на засадах лінійного, механічного регулювання діяльності. В основі редукціоністського наукового підходу лежить декомпозиція та детальна діагностика системи управління діяльністю підприємства, виявлення проблем і формування перспективних напрямів розвитку. Проактивні підприємства в умовах підвищеної невизначеності зовнішнього середовища та високої концентрації кризових явищ, залежності від ресурсного забезпечення і обмеженості поточкових процесів перейшли до впровадження у діяльність механізмів регулювання і управління, заснованих на теорії відносної ймовірності та квантового концепту розвитку. Це свідчить про необхідність поступового ускладнення системи управління діяльністю підприємства для забезпечення його ефективності у довгостроковому періоді та відповідно сталого розвитку. Інтегративний розвиток економічної діяльності підприємства – це система управління заснована на кількісно-якісних інструментах організації поточкових процесів, окремих ланок та ефективного використання ресурсів на засадах поєднання інформаційних технологій, інтелектуального потенціалу підприємства і компетентностей.

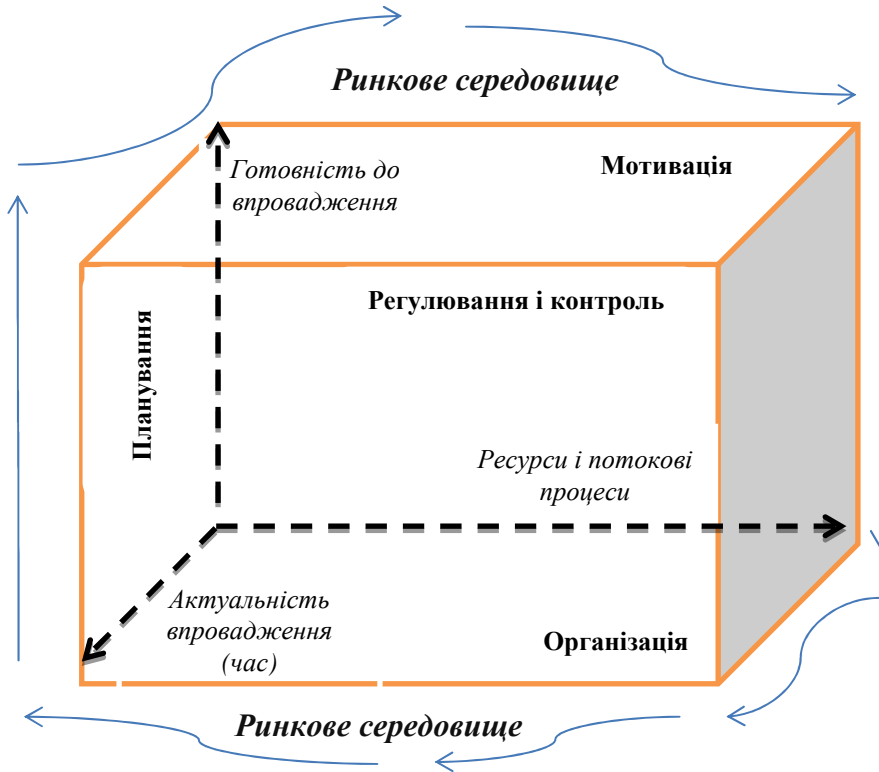

Рис. 1. Модель інтегративного розвитку підприємства

Джерело: розроблено автором.

Інтегративний розвиток підприємства в сучасних умовах глобалізації і цифровізації бізнес-процесів передбачає формування і реалізацію виваженої стратегії ефективною проактивної діяльності. Дана стратегія може бути реалізована двома основними шляхами, які представлені на рис. 2.

(1) На засадах створення ефективною організаційно-економічної системи управління і формування переваг, ресурсів та компетенцій при конкурентній боротьбі.

(2) Створення партнерств та об'єднань для досягнення необхідних конкурентних переваг і доступу до додаткових ресурсів, технологій і ринків.

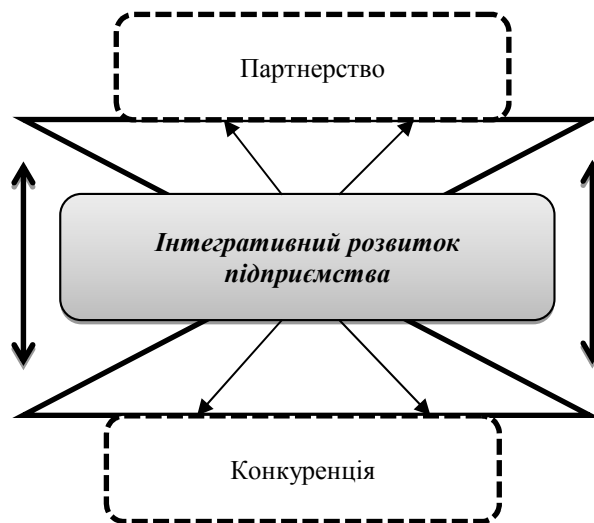

Рис. 2. Тригери інтегративного розвитку підприємства

Джерело: розроблено автором.

Висновки. Проведене дослідження сутності інтегративного розвитку вказує на виділення даного процесу у окрему модель конкурентної поведінки. Систематизоване поєднання багатовекторних аспектів діяльності стало центром інтегративного розвитку. Інтегративний розвиток підприємства об'єднує концепції інноваційних трансформацій поточкових бізнес-процесів та традиційні підходи до управління підприємством.

Інтегративний розвиток діяльності економічної підприємства – це система управління заснована на кількісно-якісних інструментах організації поточкових процесів, окремих ланок та ефективного

використання ресурсів на засадах поєднання інформаційних технологій, інтелектуального потенціалу підприємства і компетентностей. Інтегративний розвиток поєднує у систему управління актуальний час впровадження нових технологій (актуальність інновацій), якісно-кількісні ознаки ринкового середовища та ресурси і процеси на підприємстві, а також готовність спрощувати інноваційні рішення. Модель інтегративного розвитку підприємства на засадах формування стійких партнерств має стратегічну спрямованість і надає перспективні можливості проактивного впровадження інноваційних методів управління.

4 Список використаних джерел

- Allais M. L. Europe unie. Paris. 1960.
- Balassa B. The theory of economic integration. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin. 1961. 304 p.
- Daniel F. Runde. Integrated Development Strategic Harmonization of Foreign Assistance. 2016. URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/160301_Runde_IntegratedDevelopment_Web.pdf
- Etzioni A. Political unification: a comparative study of leaders and forces. New York: Rinehart, 1965. 346 p.
- Gehrels F. Customs union from a single-country viewpoint. *The review of economic studies*. 1957. 24(1). pp. 61-64.
- Heilperin M. A. Free trade and social welfare. *International labour review*. March. 1957. pp. 173-192.
- Integrative economics. 2020. URL: <https://www.oecd.org/naec/integrative-economics/>
- Keohane R. Institutional theory and the realist challenge after the cold war. Neo-realism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. N. Y.: Columbia University Press. 1993.
- Lipsey R. G. The theory of customs unions: a general survey. *The economic journal*. 1960. 70(279). pp. 496-513.
- Marchall A. L. Integration territoriale. Paris. 1963.
- Meade J. E. The theory of customs unions. Amsterdam: North Holland. 7. 1955.
- Muller-Armack A. Wirtschaftsordnung und wirtschaftspolitik. studien integration. Bern; Stuttgart: Paul Haupt. 1976.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Sixth Edition; ed. by Sally Wehmeier. Oxford: University Press, 2000. 1540 p.
- Predöl A. Weltwirtschaft in räumlicher perspective. *Economia internazionale*, Nov. 1950. pp. 1044-1065.
- Ricardo D. Principles of political economic and taxation. 1817. 320 p.
- Robson P. The economic of international integration. London: Allen and Unwin, 1987.
- Ropke W. International order and economic integration. Dordrecht: D. Reidel publishing company, 1959. 276 p.
- Scitovsky T. Economic theory and western European integration. London: George Allen and Unwin, 1958.
- Smith A. An Inquiry into the Nature and causes of the wealth of nations, 1962. 529 p.
- Viner J. The Customs Union Issue. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1950. 256 p.
- What is Integrative Development? The moment institute. URL: <https://www.themomentinstitute.com/blog/what-is-integrative-development>
- Гаврилюк О. В., Румянцев А. П. Економічна інтеграція в сучасному світі. К.: Наукова думка, 1991. 128 с.
- Енциклопедія сучасної України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12384
- Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. К.: Видавничий центр «Друк», 2002. 320 с.
- Маслій Н. Д. Інтеграційні форми розвитку підприємств: теоретичні аспекти та практичні підходи: монографія. Одеса: Одеський національний університет імені І. І Мечникова, 2018. 306 с.
- Приходько І. В. Теоретичні концепції міжнародної економічної інтеграції. *Економічний аналіз*. 2015. Том 19. № 1. С. 91-100. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/ecan_2015_191_14-1.pdf
- Філіпенко А. С., Будкін В. С., Рогач О. І. та ін. Світова економіка. Підручник. К.: Либідь, 2007. 640 с

4 References

- Allai, M. L. (1960). Europe unie. Paris.
- Balassa, B. (1961). The theory of economic integration. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin.
- Daniel, F. Runde. (2016). Integrated Development Strategic Harmonization of Foreign Assistance. Retrieved from https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/160301_Runde_IntegratedDevelopment_Web.pdf
- Etzioni, A. (1965). Political unification: a comparative study of leaders and forces. New York: Rinehart.
- Gehrels, F. (1957). Customs union from a single-country viewpoint. *The review of economic studies*, 24(1), 61-64.
- Heilperin, M. A. (1957). Free trade and social welfare. *International labour review*, March, 173-192.
- Integrative economics. (2020). Retrieved from <https://www.oecd.org/naec/integrative-economics/>

8. Keohane, R. (1993). Institutional theory and the realist challenge after the cold war. Neo-realism and Neoliberalism: The Contemporary Debate. N. Y.: Columbia University Press.
9. Lipsey, R. G. (1960). The theory of customs unions: a general survey. *The economic journal*, 70(279), 496-513.
10. Marchall, A. L. (1963). *Integration territoriale*. Paris.
11. Meade, J. E. (1955). *The theory of customs unions*. Amsterdam: North Holland.
12. Muller-Armack, A. (1976). *Wirtschaftsordnung und wirtschaftspolitik. studien integration*. Bern; Stuttgart: Paul Haupt.
13. Wehmeier, S. (ed.). (2000). *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (6th Edition)*. Oxford: University Press.
14. Predöl, A. (1950). Weltwirtschaft in räumlicher perspective. *Economia internazionale*, Nov., 1044-1065.
15. Ricardo, D. (1817). *Principles of political economie and taxation*.
16. Robson, P. (1987). *The economic of international integration*. London: Allen and Unwin.
17. Ropke, W. (1959). *International order and economic integration*. Dordrecht: D. Reidel publishing company.
18. Scitovski, T. (1958). *Economic theory and western European integration*. London: George Allen and Unwin.
19. Smith, A. (1962). *An Inquiry into the Nature and causes of the wealth of nations*.
20. Viner, J. (1950). *The Customs Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace.
21. What is Integrative Development? The moment institute. Retrieved from <https://www.themomentinstitute.com/blog/what-is-integrative-development>
22. Havrylyuk, O. V., Rumyantsev, A. P. (1991). *Ekonomichna intehratsiya v suchasnomu sviti [Economic integration in the modern world]*. Kyiv: Naukova dumka.
23. *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny [Encyclopedia of modern Ukraine]*. Retrieved from https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12384
24. Lutsyshyn, Z. O. (2022). *Transformatsiya svitovoyi finansovoyi systemy v umovakh hlobalizatsiyi [Transformation of the world financial system in the conditions of globalization]*. Kyiv: Vydavnychyy tsentr "DrUk".
25. Masliy, N. D. (2018). *Intehratsiyini formy rozvytku pidpryyemstv: teoretychni aspekty ta praktychni pidkhody [Integrative forms of enterprise development: theoretical aspects and practical approaches]*. Odesa: Odeskyy natsionalnyy universytet imeni I. I Mechnykova.
26. Prykhodko, I. V. (2015). *Teoretychni kontseptsiyi mizhnarodnoyi ekonomichnoyi intehratsiyi [Theoretical concepts of international economic integration]*. *Ekonomichnyy analiz*, 19(1), 91-100 Retrieved from https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/ecan_2015_191__14-1.pdf
27. Filipenko, A. S., Budkin, V. S., Rohach, O. I. et al. (2007). *Svitova ekonomika [World economy]*. Kyiv: Lybid.